

Artikkelen ble første gang publisert i Dagbladet 13. Mai 2015

Webdesigneren som hjalp 70 000 flyktninger

--- Mens den ukrainske staten har sviktet, har frivillige ukrainere bidratt til å demme opp for en flyktningekatastrofe ---

Krigen i Ukraina har mange ansikter. Et av dem sitter over for meg på en kjedekafé i sentrum av Kharkiv, Ukrainas nest største by. Eva Gukalova er en 29 år gammel webdesigner. Da krigen brøt ut i det østlige Ukraina i fjor sommer, sluttet hun i jobben og begynte å organisere hjelp til de internt fordrevne som strømmet inn fra krigssonen noen mil lenger øst.

”Det begynte med at jeg postet et innlegg på facebook,” forteller hun. ”Jeg jobbet frivillig for Røde Kors, men skjønnte at flyktningene trengte langt mer hjelp. Noen hadde mistet alt. I FB-statusen beskrev jeg behovene til de internt fordrevne og hvordan staten sviktet dem på alle plan. Straks meldte folk tilbake at de var interessert i å hjelpe.”

Eva organiserte de frivillige, etablerte mottakssentre, døgntelefonvakt og tok kontakt med internasjonale hjelpeorganisasjoner. Mer enn 200 jurister, leger, psykologer og andre frivillige har bistått med å hjelpe de internt fordrevne ved de tre sentrene Eva og mannen hennes har etablert. Prosjektet heter Kharkiv stasjon (du finner det på facebook) og har så langt hjulpet 70 000 mennesker. Enorme mengder nødhjelp er distribuert gjennom sentrene.

Fremdeles ankommer det nye familier; omtrent hundre nye personer blir registrert i databasen daglig. Krigen er langt fra over, men i motsetning til Eva driver staten fremdeles ikke noen systematisk registrering av internt fordrevne og behovene deres. Først i oktober i fjor vedtok det ukrainske parlamentet en lov som ga de internt fordrevne rett til støtte, men i praksis er det ofte lite hjelp å hente fra de lokale myndighetene. Den amerikanske ambassadøren anslo nylig at 95 prosent av støtten flyktningene mottok kom fra frivillige.

”I begynnelsen sto jeg på jernbanestasjonen og ga folk nummeret til døgnvakten vår. Deretter fikk jeg overtalt myndighetene til å låne oss noen jernbanevogner som mottak. Menneskene som kom var ofte sterkt traumatiserte. Slektninger var drept, selv var de kanskje torturert. Andre var redde på grunn av den russiske propaganda som sier at Ukraina er en fascistisk stat. ’Hjelp, vi skal gasses!’ ropte en kvinne da jeg tok henne til jernbanevogn-kontoret vårt en gang.”

Rundt to millioner mennesker er på flukt fra krigen, to tredjedeler av disse har søkt tilflukt andre steder i Ukraina. De resterende er flyktninger i nabolandene, hovedsakelig Russland. Ukraina har knapt noen beredskap for å ta seg av de internt fordrevne. Økonomien er i fritt fall og ressursene som finnes, går til forsvaret, hvis de ikke forsvinner i lommene til korruperte tjenestemenn. Når Europa i liten grad er berørt av flukten, skyldes det at hundre tusener av vanlige ukrainere har satt alt inn på å hjelpe flyktningene.

Den ukrainske hæren har vist seg langt mer slagkraftig enn mange hadde forventet. Mange frivillige har vervet seg for å slåss "mot Putin". Moralen virker høy. "Vi drar ikke hjem før krigen er slutt," sier soldatene jeg snakker med. Også hæren er til dels et frivillig prosjekt. Folk har skrappt sammen til medisiner, uniformer, mat og støvler til troppene. Snikskytter-rifler og infrarøde nattbriller er betalt av lokale spleiselag. Sivilsamfunnet trer inn der staten svikter. I realiteten er det ryggen til mennesker som Eva som bærer Ukraina mens Putin lener albuene tungt på Donetsk og Lugansk.

Mange av flykningene innser at de kanskje aldri vil vende tilbake til hjemmene sine. Noen har fått husene ødelagt, andre er drevet ut av de nye myndighetene og forsøker å finne måter å selge sine gamle leiligheter og hus på. Mens boligmarkedet er dødt i de separatistkontrollerte områdene, stiger prisene i Kyiv og Kharkiv. På et av flyktingesentrene Eva driver, er det et jevnt sig av mennesker. Noen kommer for å registrere seg for første gang, andre kommer for å plukke med seg medisiner, klær eller leker til barna. En psykolog viser frem bildene barna har tegnet: Tanks, flammer, fly og strek-mennesker med redde ansikter. Flyktingene vil ikke snakke om opplevelsene sine. De er redde, sier de. Kommer det bilde av dem i avisen, kan familien som er igjen på den andre siden av grensen få problemer.

"Vi forsøker å tilby alle tjenester på ett sted," forklarer Eva, "slik at flyktingene slipper å gå fra kontor til kontor for å samle stempler og papirer."

Men noen henvendelser faller utenfor både legenes, psykologenes og advokatenes kompetanse.

"En kvinne kom hit for noen uker siden," forteller Eva. "Hun var ute av seg. Mannen var tatt av separatistene og banket opp. Før de lot ham gå, rablet de i passet hans det med en penn. Hva betydde det? Både mannen og kona var redde for at han ville bli arrestert på nytt. Han måtte flykte. Men hvis han forsøkte å dra gjennom separatistenes sperringer, ville de kanskje ta ham til side på grunn av de gåtefulle strekene i passet. Ville de skyte ham? Derfor kom hun hit alene, for å be om råd. Døgnvakten får stadig flere henvendelser fra separatistområdene."

"Hvilket råd ga dere kvinnen, da?" spurte jeg.

"Vi ba henne skaffe en eske med fargepennar," svarte Eva. "Og sa at hun skulle rable streker med flere farger i passet til mannen, slik at når soldatene spurte ham i sperringen, kunne han si at barn hadde lekt med passet hans. Noen dager senere ankom begge to Kharkiv. Trikset virket."

Eva og mannen har snart brukt opp alle sparepengene sine. For å drive senteret videre, håper de på støtte fra internasjonale humanitære organisasjoner. Eva betrakter seg som patriot, anser Russland som hovedproblemet i konflikten, men har øyensynlig også gitt opp de ukrainske myndighetene. Hun rister på hodet når jeg forteller at norske myndigheter i 2014 ga Ukraina budsjetstøtte, men unnlot å støtte sivilsamfunnet. Hun nevner en rekke nylige eksempler på korrupsjon.

"Det eneste de lokale myndighetene er raske med å ordne for flyktingene, er gratis billetter videre til Kyiv, slik at de er kvitt problemet. Jeg håper virkelig folk i Europa

forstår at ukrainere flest ikke er så håpløse som myndighetene våre. Om lederne våre er inkompetente eller har en eller annen skummel plan, er jeg fremdeles usikker på.”